

Een krimpende bevolking is een kans

De Nederlandse bevolking krimpt en vergrijsst. Deze demografische constatering roept verschillende reacties op. Pessimisten stellen dat overheidsbeleid noodzakelijk is. Van Bruchem en Neuteboom (2006) bepleiten bijvoorbeeld een babybonus om het krijgen van kinderen te stimuleren. Volgens Oudman (2007) is een geboortebelief noodzakelijk om de dreiging van ontvolking en economische neergang het hoofd te bieden. Volgens optimisten zal het echter allemaal zo'n vaart niet lopen. Van Nederpelt (2007) constateert terecht dat de aankomende grijze golf van tijdelijke aard is en zal beschikken over veel vermogen. Het eigenlijke probleem is volgens hem niet de vergrijzing, maar de bevolkingsdichtheid. Ook Verwest et al. (2007) betogen dat vergrijzing en bevolkingsdaling in principe geen probleem, maar een uitdaging zijn. Groeidenken zal volgens hen plaats moeten maken voor krimpdenken. Vanuit psychologisch oogpunt is deze omslag niet eenvoudig, omdat groei vaak met vooruitgang en krimp met stagnatie wordt geassocieerd. Ter nuancering van deze discussie moet aandacht worden besteed aan een aantal demografische feiten. Nederland heeft binnen de EU een relatief hoge bevolkingsgroei. Pas sinds 2001 is sprake van een afname van de bevolkingsgroei. Het CBS voorspelt dat in ieder geval tot 2035 nog geen sprake zal zijn van bevolkingskrimp. Volgens Van Nederpelt (2007) dient de demografische discussie over de hoge bevolkingsdichtheid in Nederland te gaan. Hoewel dit een relevant aandachtspunt is, verschilt de bevolkingsdichtheid in Nederland per regio. Daarom is niet de bevolkingsdichtheid, maar de onevenwichtige spreiding van de bevolking een betere insteek van de discussie. Dit probleem zal zich overigens naar verwachting vanzelf oplossen. Hoe drukker de Randstad wordt, hoe aantrekkelijker de andere delen van Nederland worden. Overheidsprikkels zijn dus niet nodig.

De overheid moet ook afzien van het voeren van een eventuele bevolkingspolitiek. De geschiedenis leert namelijk dat demografisch overheidsbeleid doorgaans niet of nauwelijks effectief is. De Nederlandse overheid heeft bijvoorbeeld sinds de jaren veertig van de vorige eeuw zonder succes een demografische politiek gevoerd. Aanvankelijk maakte de overheid na de Tweede Wereldoorlog aanspraak op Duitse gebieden, maar al snel werd van annexatiebeleid afgezien. Daarna werd ingezet op emigratiebeleid, gevolgd door een vruchtbaarheidsafremmend beleid. Dat laatste beleid is bijvoorbeeld ook door China gevoerd. Een onbedoeld gevolg van het Chinese beleid is een mannenoverschot.

Het voeren van een geboortebelief om vergrijzing tegen te gaan is een kortzichtige oplossing. De nieuwe generatie wordt immers ook oud en dat leidt op termijn weer tot een nieuwe vergrijzingsgolf. Het vermeende probleem wordt met geboortebelief dus niet opgelost, maar verschoven naar een volgende generatie. Daarnaast kunnen morele argumenten tegen een geboortebelief worden aangevoerd. Iedere weldenkende burger kan en moet zelf de keuze maken voor de aard en omvang van het gezin. Bovendien is er onvoldoende politiek en maatschappelijk draagvlak voor een geboortebelief. Indien er wel draagvlak zou zijn, dan is waarschijnlijk de daling van de bevolking noch met bevolkingspolitiek, noch met immigratie tegen te gaan (Derks et al., 2006).

De laatste vraag is of een daling van de bevolking op termijn nu wel zo problematisch is. De bevolkingsexplosie in de twintigste eeuw heeft namelijk geresulteerd in veel aanspraken op schaarse bronnen, zoals ruimte, milieu en natuur. De ecologische consequenties van een actieve bevolkingspolitiek zijn naar verwachting dramatisch, omdat er nog weinig hoopvolle vooruitzichten op duurzame samenlevingen zijn. Bevolkingsdaling en vergrijzing hoeven ook geen bedreiging voor de welvaart te vormen. Uit onderzoek van het CPB (2004) blijkt namelijk dat de welvaart in Nederland ook bij vergrijzing en een afname van de bevolkingsomvang nog blijft toenemen. Technologische innovaties kunnen eveneens bijdragen aan verantwoorde economische groei en een toenemende arbeidsproductiviteit. Verder wordt vergrijzing vaak eenzijdig in verband gebracht met extra kosten, bijvoorbeeld in de gezondheidszorg. Daar staan echter ook baten tegenover, zoals besparingen in de (fysieke) infrastructuur en een lagere filedruk. Ook kan vergrijzing en ontvolking de druk op schaarse goederen verminderen. De kosten van vergrijzing hoeven bovendien niet allemaal afgewenteld te worden op de overheid. Vergrijzing is een kans om de zorg en verantwoordelijkheid voor hulpbehoevende ouderen weer (deels) zelf ter hand te nemen. Dat is pas echte solidariteit. De demografische ontwikkelingen in Nederland zijn geen bedreiging, maar een uitdaging. Een actief overheidsbeleid is niet wenselijk, wel een heroriëntatie op bestaand beleid. Daar is geen pessimisme, maar realisme voor nodig.

LITERATUUR

- Bruchem, R. van en M. Neuteboom (2006) Premie op kind zal Nederland laten groeien. *Trouw*, 18 februari.
- Centraal Planbureau (2004) *Vier vergezichten op Nederland*. Den Haag: CPB.
- Derks, W., P. Hovens en L.E.M. Klinkers (2006) *Structurele bevolkingsdaling: een urgente nieuwe invalshoek voor beleidsmakers*. Den Haag: Ministerie van Verkeer en Waterstaat.
- Nederpelt, J. van (2007) Vergrijzing is golf die voorbijgaat. *Trouw*, 27 juli.
- Oudman, J. (2007) Ontvolking zal armoede brengen. *Trouw*, 3 augustus.
- Verwest, F., F. van Dam en C. de Groot (2007) Krimp bestrijden of begeleiden? *Openbaar Bestuur*, 17(4), 25-28.

DENNIS DE KOOL

Postdoc aan de Erasmus Universiteit Rotterdam